

УДК 37.015.31:502(520)

Вархолик Галина Володимирівна
кандидат педагогічних наук
директор Львівського навчально-наукового центру
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Львів, Україна

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОШУК В ПРОЦЕСІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ЯПОНІЇ

Розглянуто аспекти педагогічного пошуку в процесі екологічної освіти в Японії; відмічено, що Японія одна з країн з високими досягненнями в збереженні природи та здійсненні екологічної освіти; з'ясовано специфіку японської системи освіти у руслі національного ставлення до природи; простежено розвиток національних концепцій підходу до ролі екологічної освіти в створенні суспільства сталого розвитку, формуванні цілісної особистості учнів; прослідковано нормативно-правову підтримку здійснення екологічної освіти в країні; визначено педагогічні позиції у формуванні особистості учнів.

Ключові слова: освітній процес, екологічна освіта, екологічна культура, екологічна мораль, екологічна позиція.

Постановка проблеми. Міжнародне визнання та світовий успіх Японії як однієї з найрозвиненіших країн світу, автентичні історичні традиції, досвід розвитку в системі освіти, педагогічний пошук в процесі екологічної освіти, займає передові позиції в області освіти та заслуговує увагу педагогічної спільноти. З сутності концепції сталого розвитку Японії, яка полягає в необхідності збереження потенціалу (біологічного, ресурсного, екологічного тощо) планети Земля для наступних поколінь за рахунок значного зменшення антропогенного тиску на природне середовище [16], визначення освіти для сталого розвитку як «форми освітньої діяльності, спрямованої на впровадження ідей, принципів та цінностей сталого розвитку у навчання та виховання з метою формування культури ощадливого та відповідального відношення до природного та соціального оточення [5, с. 3] випливає роль екологічної освіти як основи для освіти сталого розвитку держави [10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади екологічної освіти розкриваються у дослідженнях вітчизняних і зарубіжних японських науковців О.Абе (O.Abe), М.Гото (M.Goto), Т.Ендо (T.Endo), М.Іноуе (M.Inoue), М.Кімата (M.Kimata) К.Козава (K.Kozawa), М.Оучі (M.Ouchi), К.Накаяма (K.Nakayama), Т.Ямагіва (T.Yamagiwa) та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Педагогічний пошук японської система освіти дозволяє розвивати нові шляхи розвитку особистості, виявляти винахідливість і творчі задатки в учнів. Головними чинниками в національній системі освіти виступають традиції, які ґрунтуються на національній культурі, життєвих філософських поглядах, навчанні і вихованні свідомого громадянина, національному відношенні до природи та формуванні екологічної позиції особистості учнів.

Мета статті – розгляд аспектів педагогічного пошуку в процесі екологічної освіти в Японії.

Виклад основного матеріалу. Політика держави Японії в плані освіти спрямована на виховання гармонійної і освіченої, духовно багатой і творчо розвинутої особистості. Головний акцент робиться на тому, що кожна дитина цінна сама по собі, незалежно від її характеристик та здібностей. Виховна доктрина в країні Східного сонця застосовується до дітей з такою м'якістю та любов'ю, що не діє пригнічуючи на душу дітей [3, с. 55]. Японська культура тяжіє до гармонії з природою. Японці прагнуть зберігати гармонійну взаємодію з природою, що здійснюється на реалістичній основі в процесі пізнання реальних явищ природи. Із самого малку японці привчені милуватися явищами природи [1, с. 14].

Специфіка японської системи освіти зумовлена на-

ціональними особливостями соціально-економічної і культурної природи японців. Освіта в Японії – це культ, підтримуваний родиною, суспільством і державою [8].

Сьогодні Японія вийшла на провідні позиції у сфері освіти у світі. Як свідчать результати досліджень, феномен японської освіти полягає в тому, що абсолютна кількість молоді продовжує свою освіту в повній середній школі (понад 90 %). Японія найосвіченіша країна світу. Вже зараз 95 % японців мають середню освіту. Першими в світі вони досягли «всезагальної середньої грамотності». До 25 років більше 40 % японських юнаків і дівчат отримують вищу освіту. Рівень освіти винятково високий у всіх прошарках суспільства [14]. Світовий успіх японської індустріальної продукції не випадковий, він багато в чому пояснюється специфікою ставлення японців до своєї праці та її результатів. «Доберись до останньої зернини рису, що закотилася на самий край тарілки», – говориться у японському прислів'ї й підкреслюється прагнення японців не випустити жодної дрібниці, жодної подробиці. Ця національна риса призводить до тієї прискіпливості менеджерів та робітників, девізом яких є досягнення «нульового дефекту» продукції, що випускається. Японське розуміння якості пов'язано з безпомилковим налагодженням виробництва, постійною увагою до найдрібніших деталей. Японія – країна, де величезне населення намагається задовольнити свої потреби на маленькому клаптику землі з украй обмеженими природними ресурсами. Їх гостра нестача породила особливу ретельність світосприймання та оптимальність у використанні всіх можливостей [2, с. 21].

Освіта в Японії – це культ, що підтримується і сім'єю, і суспільством. З дитинства японці постійно та інтенсивно навчаються, спочатку – щоб вступити у престижну школу, згодом – щоб пройти за конкурсом у престижний університет, потрапити на роботу у престижну та процвітаючу корпорацію. Прийнятий в Японії принцип «довічного найму» дає людині право лише на одну спробу зайняти гідне місце у суспільстві [7, с. 28–29].

Основна умова всіх досягнень у Японії – високий загальноосвітній рівень, на базі якого будуються наукові досягнення та професійні вміння. Це явище не може бути досягненням останнього покоління, воно має глибокі корені – вже декілька високоосвічених поколінь японського суспільства змінили одне друге. Славетна японська культура виробництва, бездоганна організація праці, масове оволодіння суміжними спеціальностями та інші явища – не що інше як наслідок освіти [4, с. 89].

Японців найбільше підносить не любов до розкоші, достатку, а почуття прекрасного, вміння бачити мале, очарування непомітним, прихованою красою речей (моно-но аваре): в одній квітці побачити усі квіти; в одному звуці почути всі звуки [6, с. 92]. Японці славляться

своїм умінням запозичати чужі досягнення з особливою повагою. При цьому вони керуються такою думкою: «Щоб перемогти в конкурентній боротьбі, потрібно знайти найкраще у світі, перейняти і вдосконалити його». Наприклад ідеї наших педагогів А. Макаренка В. Сухомлинського та інших широко застосовувалися в японській системі освіти [1, с. 11–16].

Усі японці переконані, що найважливішою, об'єктивною основою освіти у початковій та середній школі є збагачення дітей «кокоро» і у меншій мірі знаннями та уміннями. У зміст поняття «кокоро» включається наступна проблематика: повага до людини та тварин, симпатія і великодушне ставлення до інших людей, пошук істини, здібність відчувати прекрасне і високе, володіти самоконтролем, зберігати природу, робити внесок у розвиток суспільства [3, с. 55].

Під час Міжнародної зустрічі в 1970 р. Всесвітньої організації охорони природи (International Union for the Conservation of Nature (IUCN)-UNESCO) «Екологічна освіта в шкільному розкладі» було визначено, що «екологічна освіта – це процес формування цінностей та уточнення понять з метою розвитку навичок та позицій, необхідних для розуміння та оцінки взаємозв'язку між людиною, її культурою та біологічним оточенням. Екологічна освіта покликана також формувати вміння приймати рішення, керувати власною поведінкою, яка впливає на якість навколишнього середовища» [12].

Закон Японії «Про підвищення мотивації збереження навколишнього середовища» (Закон про сприяння екологічній освіті) (2003) в Статті 2 визначає екологічну освіту як «освіту і навчання, пов'язане з збереженням довкілля та поглибленням розуміння необхідності збереження навколишнього середовища» [15]. В Основному Законі про освіту Японії, прийнятому в грудні 2006 р., в Статті «Цілі освіти» сказано, що виховання поваги до життя, турботи про природу і співробітництва у справі захисту навколишнього середовища – одна з головних цілей освіти. В «Основній політиці щодо посилення мотивації збереження природи та розвитку екологічної освіти» (2004, 2012) зазначено, що екологічна освіта спрямована на формування ідеальної людини, яка на основі правильного розуміння зв'язку між природою і людиною, відповідальності за свої дії, може самостійно приймати участь в створенні суспільства сталого розвитку [16].

Японської Агенція з навколишнього середовища підготувала ряд матеріалів, які були покликани допомогати вчителям у здійсненні екологічної освіти в школі, – «Матеріалів для вчителів з екологічної освіти – навчання в екологічній освіті» (1981), «Доповідь про актуальні напрямки керівництва екологічною освітою в шкільному навчанні» (1983), «Доповідь про розвиток

навчального плану екологічної освіти» (1984). Згідно з дослідженням, проведеним в Японії Агенцією з навколишнього середовища в 1981 р., від 61% до 75% учнів початкової, середньої і вищої школи знали значення терміна «екологічна освіта», і близько половини учнів отримували екологічну освіту як частину їх навчальної програми [11, с. 22].

У 2002 р. Міністерство освіти, культури, спорту, науки та технологій представило «Час інтегрованого навчання» в початковій, молодшій середній, та старшій середній школах та перелік тем екологічної освіти в його змісті, що надає екологічній освіті аспекти міждисциплінарного навчання. Метою предмета було надання можливості дослідницької діяльності в класі, розвиток в школярів вміння розв'язувати проблеми. Згідно з цими змінами, в Токіо розробили свій оригінальний курс інтегрованого навчання під гаслом «особлива школа». Починаючи з 1998 р. були спроби експериментувати з підготовкою моделі предмета, а з 2002 р., кожна початкова школа здійснювала свою власну програму інтегрованого навчання в співпраці з місцевою громадою. В школах почали впроваджувати такі методи, як спільне навчання правилам життя в довіллі учнів з різних класів, активне включення в шкільну діяльність всіх учнів, групове навчання, а також сприяння участі у навчальному процесі вчителів-добровольців та запрошених вчителів-гостей школи [13].

Безумовно, освіта країни пройшла довгий, складний шлях розвитку. Після революції Мейдзі громадяни, що мали певний рівень освіти, одержали великий пріоритет. Престиж освіти декларувався й підтверджувався практикою. Послідовно спостерігаються успіхи в освіті, яка й сьогодні залишається престижною [4, с. 84]. Особливістю освітянської сфери було те, що вона тісно взаємодіяла з професійною сферою, увірвала в себе дух традиційної моралі, побудованої на цінностях колективізму, колегальності, соціальної етики. Реформи, проведені урядом Японії у сфері освіти після Другої світової війни, дозволили реалізувати прихований потенціал працездатного населення країни. Відбулося значне природження людського і культурного капіталу за рахунок переосмислення японцями багатьох західних ідей, освіта забезпечила високі темпи суспільного відтворення [9].

Висновки. Важливими цілями впровадження в систему освіти екологічної позиції в Японії педагоги визначають: формування умов для повноцінного розвитку особистості учнів, розвиток особистості з оглядом на багатовікові традиції народу бережливого ставлення до природи, становлення кожної дитини з розвитком індивідуальних здібностей та підготовкою до життя в оточуючому природному середовищі та в колективній формі суспільного буття.

Список використаної літератури

1. Біла І. М. Гуманістичні тенденції освіти Японії / І. М. Біла // Дошкільне виховання. – 2011. – № 6. – С. 11–16.
2. Біла І. М. Досвід становлення талантів у японській державі / Біла І. М. // Серія «ПРОСвіт». – К., Інститут обдарованої дитини, 2011. – 36 с.
3. Біла І. М. Освітньо-виховні стратегії Японії / І. М. Біла // Обдарована дитина. – 2011. – № 10. – С. 51–58.
4. Боярчук Ю. В. Состояние и проблемы школьного образования в Японии / Ю. В. Боярчук // Начальная школа. – 1991. – №10. – С. 88–92.
5. Висоцька О. Є. Освіта для сталого розвитку: наук.-метод. посіб. / О. Є. Висоцька. – Дніпропетровськ, 2011. – 194 с.
6. Григорьева Т. П. Япония: путь сердца / Т. П. Григорьева. – М.: Культурный центр «Новый Акрополь», 2008. – 392 с.
7. Грищенко І. М. Характерні особливості розвитку освіти в Японії / І. М. Грищенко // Трибуна, 2009. – № 11/12. – С. 28–29.
8. Демида Є.Ф. Освіта Японії. / Є.Ф.Демида, Л.І.Самчук, А.В.Січкач //Державна науково-педагогічна бібліотека України ім.в.о.сухомлинського. Рекомендаційний бібліографічний список. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dnbp.smart.biz.ua/datas/upload/files/711675643.doc> – Загол. з екрану. – Мова укр.
9. Іванов Є. В. Освіта як засіб соціального управління в Японії у другій половині ХХ ст. / Є. В. Іванов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/Portal/Soc_gum/Gileya/2013_68/Gileya68/F57_doc.pdf – Загол. з екрану. – Мова укр.
10. Освіта для сталого розвитку. Національна доповідь за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dea.gov.ua/chapter/osvita_dlya_stalogo_rozvitku_nacionalna_dopovid4_skorocheno – Загол. з екрану. – Мова укр.
11. Iguchi Taisen. History of Environmental Education / Iguchi Taisen // Okazaki National Research Institutes, Japan, 2002.

- P. 17–199. 1211.
12. IUCN (1970) International Working Meeting on Environmental Education in the School Curriculum, Final Report, September 1970, Gland. – Switzerland: IUCN (International Union for Conservation of Nature).
 13. Kimata Mikio. Environmental Learning Towards a Sustainable Society / Kimata Mikio and Fujimura Konoe. – Baifukan Co., Ltd., 2005.
 14. Kurinna M. G. Osoblyvosti zmistu zagal'noi osvity v Japonii? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN14/11kmgovy.pdf>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
 15. Law for Enhancing Motivation on Environmental Conservation and Promoting of Environmental Education (Law No.130, Effective on July 25, 2003) [Електронний ресурс] / Ministry of the Environment. – Режим доступу: http://www.env.go.jp/en/laws/policy/edu_tt.pdf. – Загол. з екрану. – Мова укр.
 16. Outline of Environmental Education in Japan. February 2005, International Education /cooperation Base System Construction Project – Environmental Education, Ministry of Education, Culture, Sports, science and Technology Field Studies Institute for Environmental Education. – Tokyo: Gakugei University. – P. 6–9.
 17. World Conference on Education for Sustainable Development calls for renewed commitment by all countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unesco.org/new/en/media-services/single-view/news/world_conference_on_education_for_sustainable_development_calls_for_renewed_commitment_by_all_countries. – Загол. з екрану. – Мова англ.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2017 р.

Вархолік Галина

кандидат педагогічних наук
директор Львівського учебно-научного центра
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», г.Львів, Україна

ПЕДАГОГІЧЕСКИЙ ПОИСК В ПРОЦЕССЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ЯПОНИИ

Рассмотрены аспекты педагогического поиска в процессе экологического образования в Японии; отмечено, что Япония является одной из стран с высокими достижениями в сохранении природы и осуществлении экологического образования; выяснена специфика японской системы образования в русле национального отношения к природе; прослежено развитие национальных концепций роли экологического образования в создании общества устойчивого развития, формировании целостной личности учащихся; прослежена нормативно-правовая поддержка осуществления экологического образования в стране; определены педагогические позиции формирования личности учащихся.

Ключевые слова: образовательный процесс, экологическое образование, экологическая культура, экологическая мораль, экологическая позиция.

Varkholyk Halyna

Candidate of Pedagogical Sciences,
Director of Lviv Educational and Scientific Institute
of Uzhhorod National University, Lviv, Ukraine

PEDAGOGICAL SEARCH IN THE ECOLOGICAL EDUCATION IN JAPAN

The article is dedicated to the analysis of the aspects of pedagogical search in the process of ecological education in Japan. It is noted that Japan is one of the countries with high achievements in the conservation of nature and the implementation of environmental education. The specificity of the Japanese education system in the light of the national attitude toward nature has been clarified. The development of national concepts of the ecological education role in the creation of sustainable development society, the formation of a coherent personality of students is represented. Regulatory and legal support for the implementation of ecological education in the country has been traced.

Key words: educational process, environmental education, ecological culture, ecological ethics, environmental position.